

УДК: 338.14

<https://doi.org/10.32342/3041-2137-2025-2-63-7>

В.М. Жук,

доктор економічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу обліку та оподаткування Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки», м. Київ (Україна)

<https://orcid.org/0000-0003-1367-5333>

Ю.С. Бездушна,

доктор економічних наук, професор, завідувач відділу обліку та оподаткування Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки», м. Київ (Україна)

<https://orcid.org/0000-0002-5924-0805>

Н.Л. Жук,

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу обліку та оподаткування Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки», м. Київ (Україна)

<https://orcid.org/0000-0001-9882-4718>

О.Ю. Грищенко,

завідувачка сектора інформаційного забезпечення наукових досліджень Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки», м. Київ (Україна)

<https://orcid.org/0000-0003-2271-3629>

ПОЛІТИКА ВИЗНАЧЕННЯ ТА ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ, ЗАВДАНИХ АГРЕСІЄЮ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ¹

Військова агресія російської федерації проти України призвела до значних руйнувань та економічних втрат, що мають бути відшкодовані. Створення прозорих та справедливих механізмів компенсації є критично важливим для відновлення економічної стабільності та розвитку України. Враховуючи масштабність пошкоджень та складність процесу їх оцінки, важливою є чітка і відпрацьована політика визначення та відшкодування збитків, щоб якомога швидше запрацював компенсаційний механізм.

У статті проаналізовано основні ініціативи світової спільноти та України щодо системи фіксації, оцінки і відшкодування збитків, завданих російською федерацією за час повномасштабної війни. Зокрема розкрито позицію Організації Об'єднаних Націй, виражену у

¹ У статті наведено результати дослідження, отримані в процесі виконання проекту «Розробити методичні підходи до визначення втрат, оцінювання впливу військової агресії та компенсаційної політики на розвиток аграрного підприємництва» № 2022.01/0145 конкурсу «Наука для відбудови України в воєнний та повоєнний періоди» за рахунок грантової підтримки Національного фонду досліджень України.

відповідних резолюціях; висвітлено заходи, вжиті країнами «Великої сімки»; охарактеризовано перші кроки Європейського Союзу на шляху створення міжнародного компенсаційного механізму; проаналізовано створені правові підстави для використання активів країни-агресора в США, Канаді, Бельгії та ін.

Висвітлено вітчизняну нормативно-правову базу відшкодування збитків. Проаналізовано урядовий Порядок визначення шкоди від війни, зокрема розкрито, цілі, завдання, секторальні об'єкти і особливості функціонування міжнародного і державного реєстрів для фіксації завданої шкоди. Визначено поточний стан роботи цих реєстрів.

Узагальнено методологічні підходи до оцінки збитків, що застосовуються Світовим банком і Фондом державного майна спільно з Міністерством економіки України. Проведено SWOT-аналіз даних підходів та визначено участь у механізмах фіксації та оцінки збитків аудиторів і бухгалтерів.

Запропоновано механізм оцінки непрямих збитків, що базується на застосуванні аналітичної оцінки на основі даних бухгалтерського обліку підприємств та на комбінованій основі (бухгалтерській та експертній). Він містить алгоритм обліку і звітності непрямих збитків з подальшим узагальненням в державній статистиці та системі національних рахунків. Його застосування дозволить підприємствам оцінювати як їхні прямі, так і непрямі втрати від війни. Наведені пропозиції з розширення методичних підходів з оцінки втрат підприємств України від війни аналітично-бухгалтерською та аналітично-комбінованою оцінкою сприятимуть досягненню головних цілей в компенсаційній політиці України.

Ключові слова: оцінка, пряма шкода, непрямі збитки, методологія оцінки, компенсаційний механізм, реєстр збитків, фіксація шкоди, відшкодування, нормативно-правова база

JEL classification: M41, M42, Q14, Q15

Постановка проблеми.

Безпрецедентна збройна агресія російської федерації щоденно приносить економіці України значні руйнування та інші збитки. Світовий банк періодично здійснює швидко оцінку прямої шкоди, упущеної вигоди та потреб на відновлення. За крайньою швидкою оцінкою станом на 31.12.2023 р. Україна зазнала прямої шкоди на суму 152,5 млрд дол. США, непрямих збитків (упущеної вигоди) – на 499,3 млрд дол. США, потреби на відновлення розраховано у сумі 486,2 млрд дол. США.

При цьому динаміка втрат порівняно з попередніми періодами такої оцінки (станом на 24.02.2023 р.) засвідчує зростання темпів непрямих економічних втрат. Так, якщо пряма шкода зросла на 13%, то упущена вигода – на 72%.

Визначення збитків та відшкодування постраждалим у Кувейті за наслідками восьмимісячної агресії Іраку тривало 30 років. Україна зазнає набагато масштабніших збитків і знаходиться лише на початку такої роботи. За 2 роки повномасштабної агресії влада

України під суспільним тиском починає усвідомлювати, що проблема вартісної оцінки таких збитків ускладнюється з кожним днем війни, і спільнота оцінювачів та судових експертів (на яку покладено функцію оцінки) з об'єктивних причин самотужки її не вирішить. Відповідно існує потреба у напрацюванні альтернативного механізму, який дозволить залучити ширше коло фахівців для більш оперативного оцінювання завданої шкоди. Цьому має передувати формування прозорої і чіткої компенсаційної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Найбільш ґрунтовною працею в питанні відшкодування збитків, завданих військовою агресією РФ є дослідження британського вченого Люка Моффетта [1]. Базуючись на іноземному досвіді збройних конфліктів, він окреслив 4 можливі механізми виплати репарацій: 1) створення Компетентної комісії ООН; 2) запровадження Програми внутрішньої репарації, що передбачає роботу Української національної дирекції з питань репарації; 3) функціонування українсько-

російської змішаної арбітражної комісії; 4) незалежний механізм розслідування, реєстр та цільовий фонд для України з Українським національним управлінням репарацій.

Т. Нортон висвітлив особливості застосування Меншого правила при відшкодуванні збитків, завданих нерухомому майну, беручи за основу досвід Каліфорнії [2].

Н.С. Скопенко, І.В. Євсєєва-Северина, О.М. Кириченко, С. М. Ніколаєнко у своїй публікації [3] розкрили наслідки російського вторгнення в розрізі секторів економіки та визначили ключові напрями, на яких слід зосередитися для скорішого подолання кризи і відновлення.

А.В. Верстяк навів методики та механізми оцінки грошових втрат екологічних збитків від військових дій та запропонував авторське бачення терміна «еколого-економічний збиток від війни» [4]. Також вчений встановив, що дані відкритих інформаційних джерел щодо сум завданих збитків суттєво відрізняються.

В.О. Огородник висвітлив проблеми визначення вартості нерухомості в умовах війни та обґрунтував потребу в стандартизації методик оцінки вартості збитків [5].

Ю. Шпильова, О. Бендасюк, В. Лагодієнко розглянули зарубіжні практики оцінки збитків, завданих навколишньому середовищу війною, а також встановили придатність методології ФАО для обчислення розміру шкоди, якої зазнали лісові ресурси України [6].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою цього дослідження є аналіз міжнародних та національних ініціатив, спрямованих на відшкодування збитків, завданих військовою агресією російської федерації і обґрунтування політики визначення (оцінки) та відшкодування збитків як складової міжнародного компенсаційного механізму.

Виклад основного матеріалу дослідження. Україною та країнами-союзниками розгорнуто масштабну

роботу зі стягнення репарацій з агресора. Уже прийнято ряд резолюцій ООН, декілька рішень країн G7, резолюцій ЄС та законодавчих актів у США, Великобританії, Естонії та ряду інших країн щодо арешту суверенних активів російської федерації та їх спрямування на військову підтримку, повоєнну відбудову та компенсації Україні. Ініціативи світової спільноти щодо обов'язкового відшкодування збитків Україні досить широкі. Нижче узагальнено ключові з них.

Організація Об'єднаних Націй (ООН). Перша реакція ООН на російське повномасштабне вторгнення в Україну відбулася 2 березня 2022 р. шляхом ухвалення Резолюції «Агресія проти України» (рис. 1), яка містила заклик до РФ вивести війська з окупованих територій. Наступним кроком було ухвалено Резолюцію «Гуманітарні наслідки агресії проти України» 24 березня 2022 р., в якій вперше було визнано тяжкі гуманітарні наслідки вторгнення.

Важливо відзначити Резолюцію Генеральної Асамблеї ООН A/RES/ES-11/5 від 14 листопада 2022 р. «Сприяння здійсненню правового захисту і забезпечення відшкодування шкоди у зв'язку з агресією проти України», в якій було визнано, зокрема, що російська федерація повинна нести правову відповідальність за наслідки всіх її міжнародно-протиправних дій в Україні або проти України, включаючи відшкодування шкоди та будь-яких збитків, завданих такими діями. У документі також було визнано необхідність створення міжнародного механізму відшкодування та дано рекомендацію щодо створення міжнародного реєстру збитків у співпраці з Україною.

Країни G7. Більшість заморожених за кордоном російських активів знаходиться в країнах «Великої сімки» – приблизно 280 млрд дол. США. У жовтні 2023 р. міністри G7 зобов'язалися тримати російські активи замороженими, поки РФ не компенсує Україні збитки в результаті війни. Країни G7 також заявили, що

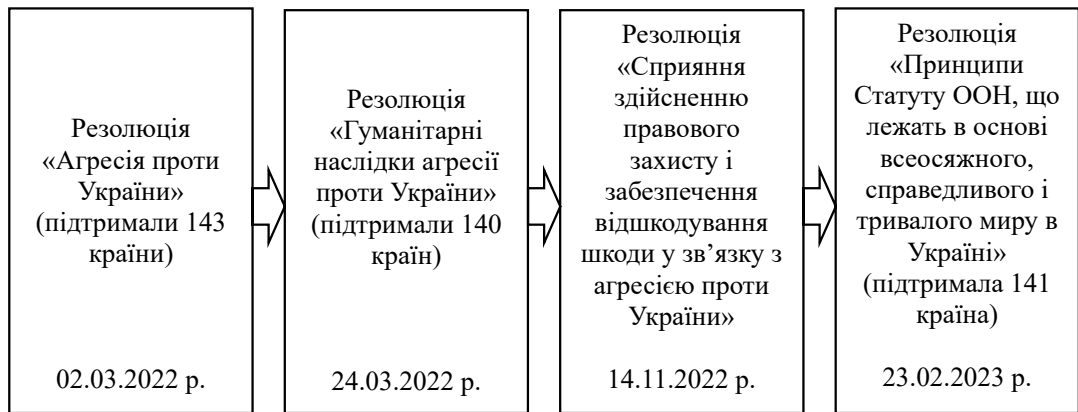

Рис. 1. Хронологія рішення ООН, спрямованих на запровадження міжнародного компенсаційного механізму*

* Сформовано авторами.

вивчатимуть усі можливі шляхи надання допомоги Україні відповідно до правових систем та міжнародного права, у тому числі з використанням заморожених суверенних активів росії [7].

Європейський Союз. 4–5 липня 2022 р. у Лугано (Швейцарія) відбулася Міжнародна конференція з питань відновлення України. Підсумковий документ конференції («Декларацію Лугано») підписали глави держав та урядів, міністри. Серед іншого, учасники схвалили керівні принципи процесу відновлення України («Принципи Лугано») і визнали розроблений під керівництвом України проект Плану відновлення та розвитку як основний рамковий документ, що задає напрямок процесу відновлення та забезпечує узгоджену участь багатьох зацікавлених сторін та партнерів [8].

Після повномасштабного вторгнення росії в країнах Євросоюзу заморозили 300 млрд євро. Більшість – приблизно 180 млрд євро – зберігається в Euroclear – найбільшому у світі депозитарії цінних паперів зі штаб-квартирою в Брюсселі. Представники депозитарію вже повідомили, що з початку 2023 р. отримали із заморожених активів росії приблизно 3 млрд євро доходів. Наразі в ЄС розробляють правовий механізм, який дозволить спрямувати ці гроші

Україні. Європейські лідери на саміті у Брюсселі підтримали ідею Єврокомісії та закликали прискорити роботу у цьому напрямі. Рада Європи прийняла рішення про створення Реєстру збитків, завданих агресією росії проти України. Це є першим компонентом Міжнародного компенсаційного механізму. Другим джерелом відбудови будуть кошти українського бюджету, в тому числі кошти від конфіскації російських активів в Україні. Також використовуватимуть допомогу міжнародних партнерів [9].

У січні 2023 р. Парламентська Асамблея Ради Європи ухвалила резолюцію щодо створення механізму справедливого відшкодування Україні збитків, завданих російською збройною агресією. Цей механізм має функціонувати за підтримки міжнародних організацій (ООН, ЄС та ін.), включати міжнародний реєстр збитків і закріплюватися багатосторонньою угодою, відкритою для всіх держав. У подальшому передбачається залучення міжнародної компенсаційної комісії, до повноважень якої входить розгляд претензій на компенсацію [10].

Будучи переконаними, що створення реєстру збитків є важливим першим кроком для забезпечення своєчасної компенсації жертвам міжнародно протиправних дій російської федерації в Україні або проти

України, 12 травня 2023 р. на 1466-му засіданні заступників міністрів Комітетом Міністрів Ради Європи приймається Резолюція CM/Res(2023)3 «Про встановлення Розширеної часткової угоди про Реєстр збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України». Україна приєдналася до даного документу за Законом України «Про приєднання України до Розширеної часткової угоди про Реєстр збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України» від 8 листопада 2023 р. № 3432-IX [11].

Реєстр є документальною формою обліку доказів та інформації щодо заяв про відшкодування збитків, втрат чи шкоди, завданих всім зацікавленим фізичним і юридичним особам, а також державі Україна (включаючи її регіональні та місцеві органи влади, державні чи підконтрольні установи), завданих 24 лютого 2022 р. або пізніше на території України в межах її міжнародно визнаних кордонів, включаючи її територіальні води, міжнародно протиправними діями Російської Федерації в Україні або проти України.

Реєстр створюється на початковий період терміном у три роки. Запрошено всі держави, які є членами і спостерігачами Ради Європи, а також інші держави та міжнародні організації стати членами Розширеної часткової угоди відповідно до Статуту Реєстру. Закликано держави-члени та держави-спостерігачі Ради Європи, Європейський Союз, Організацію Об'єднаних Націй та інші держави та міжнародні організації співпрацювати з Реєстром для сприяння його діяльності.

На сьогоднішній день до Реєстру приєдналися 43 держави та Європейський Союз. Усього Реєстр налічує 40 учасників та 4 асоційованих члени. Реєстр вже запрацював. Він доступний за посиланням [12]. Лише за першу добу до Реєстру надійшло понад 100 заяв. Очікується, що загалом буде зареєстровано 6-8 млн заяв. Про це повідомили 2 квітня 2024 р. в Гаазі, де Україна та Європейська комісія спільно провели Міжнародну конференцію «Відновлення

справедливості для України». У ній взяли участь міністри закордонних справ та юстиції, представники Міжнародного кримінального суду, Ради Європи, Реєстру збитків для України та Євроюсту [13].

Реєстр створений для обліку всіх прийнятних заяв про відшкодування збитків, втрат чи шкоди, завданих внаслідок агресії російської федерації проти України, а також доказів, що лежать в основі таких заяв. Заяви до Реєстру можуть бути подані фізичними, юридичними особами та державою Україна (включаючи її регіональні та місцеві органи влади, установи, що перебувають у державній власності чи контролюються державою). Перелік категорій заяв, які можуть бути внесені до Реєстру, широкий і включає різні види збитків, втрат чи шкоди (табл. 1).

Основним завданням Реєстру є отримання та обробка заяв і пов'язаних з ними доказів. Це включає в себе категоризацію, класифікацію та систематизацію цих заяв на основі різних критеріїв.

Реєстр починає свою роботу поетапно. Наразі можна подати заяву в Категорії А3.1 – Пошкодження або знищення житлового нерухомого майна. Вибір цієї категорії зумовлений міркуваннями ефективності та прискорення процесу розробки цифрової платформи Реєстру, зокрема з огляду на те, що ця категорія збитків на даний момент є найбільш оцифрованою в Україні та підготовленою з точки зору наявних доказів підтвердження руйнувань. Крім того, початок прийому заяв цієї категорії значно допоможе у технічній підготовці до запуску процесу подання інших, більш складних, категорій у наступні місяці [12].

Завдяки роботі Ради Реєстру він оцінюватиме заяви та визначатиме їхню відповідність встановленим критеріям. Прийнятні заяви будуть зареєстровані для подальшого розгляду та оцінки.

Слід зазначити, що Реєстр збитків не буде розглядати та не оцінюватиме отримані заяви по суті і

Категорії Реєстру збитків, завданих агресією рф проти України*

Категорія	Суб'єкт подання заяв	Види збитків, що підлягають відшкодуванню
A	Фізична особа	Збитки через примусове переселення; шкода через порушення недоторканості (тілесно, психічно ...); економічні збитки (майнові, земельні, втрата роботи тощо); шкода, завдана особистим домогосподарствам (втрата майна, тварин)
B	Держава Україна (міністерства та органи влади)	Збитки, завдані інфраструктурі (транспортній, ЖКГ, енергетичній, цифровій...); шкода житловому та адмінфонду, благоустрою; втрати людського капіталу (кваліфікованих кадрів: освітян, медиків, управлінців та ін.); шкода навколишньому природному середовищу, біорізноманіттю, екосистемам; втрати культурної спадщини; розмінування та ін.
C	Юридичні особи всіх форм власності (окрім категорії B)	Економічні втрати юридичних осіб; збитки пов'язані з переміщенням; збитки від обмеження, позбавлення прав ..., втрат бізнесу, доходів, інвестиційної вартості активів; збитки фермерських господарств

* Складено авторами на підставі [20].

не встановлюватиме вартість збитків чи призначати будь-які виплати. Це будуть функції майбутнього міжнародного компенсаційного механізму, який буде створено окремим міжнародним інструментом. Реєстр є лише першим кроком на шляху до такого механізму.

Робота щодо створення компенсаційного механізму триває. Мандат Реєстру передбачає сприяння та активну участь у поточних зусиллях, спрямованих на створення компенсаційного механізму. У міру розробки компенсаційного механізму Реєстр продовжуватиме сприяти впровадженню цієї глобальної ініціативи з метою забезпечення всеохоплюючої відповідальності, збираючи інформацію про те, що сталося в Україні. Після створення компенсаційного механізму робота Реєстру продовжиться в рамках нової структури, до якої будуть передані всі заяви та доказова база [12].

Сполучені Штати Америки. 7 листопада 2023 р. комітет із закордонних справ палати представників Конгресу США більшістю голосів підтримав

двопартійнийтадвопалатнийзаконопроект про арешт активів російських олігархів на користь відновлення України (The Asset Seizure for Ukraine Reconstruction Act).

«Уповноважити державного секретаря надавати додаткову допомогу Україні, а також для інших цілей, використовуючи активи, конфісковані у Центрального банку російської федерації та інші суверенні активи російської федерації», – йдеться в документі. Конфісковані кошти акумулюються у спеціальному Фонді підтримки України, а «у разі потреби право власності та дохід від конфіскованих російських суверенних активів переходять до уряду Сполучених Штатів». Законопроект також унеможливає повернення цих активів до рф, поки вона не виплатить компенсацію Україні [14].

Отже, провідні країни світу не лише вивчають правові підстави використання активів російської федерації для відновлення України, але вже, станом на 1 грудня 2023 р., здійснили ряд законодавчих ініціатив (табл. 2).

Таблиця 2

Міжнародні законодавчі ініціативи щодо конфіскації активів російської федерації для відновлення України станом на 01.12.2023 р.*

Країна	Законодавча ініціатива
Бельгія	Створили фонд допомоги з доходами від заморожених активів рф
США	На розгляд парламенту винесено законопроект конфіскації активів рф для допомоги Україні
Канада	Запровадили конфіскацію активів підсанкційних осіб, на розгляді парламенту законопроект для конфіскації активів держав-порушників
Велика Британія	На розгляді парламенту законопроект для конфіскації активів рф
Естонія	На розгляді парламенту законопроект для конфіскації активів підсанкційних осіб
ЄС	Прийнято Директиву про повернення та конфіскацію активів рф Ухвалили план використання доходів від заморожених активів рф

* Складено авторами.

Таким чином, існує міжнародна практика стягнення репарацій з країни-агресора. Уже є рішення про репарації, арешт активів рф від ООН, G7, ЄС, США, Великої Британії та інших країн. Відшкодування постраждалим має бути забезпечене функціонуванням системи з об'єктивною оцінкою збитків, їх ідентифікацією, обліком, поданням позовів тощо. Виплата репарацій, особливо бізнесу, займе десятиліття, але це буде неможливим без оперативної та масової пооб'єктної оцінки збитків, що потребує негайного залучення до процесів оцінки збитків, окрім оцінювачів та судових експертів, українських аудиторів та бухгалтерів.

Україна. Разом зі світовими ініціативами в Україні також діє система фіксації, реєстрації, оцінки збитків та їх відшкодування. Цей процес регулюється низкою таких нормативних документів:

1. Закон України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України» від 23 лютого 2023 р. № 2923-IX [15].

2. Порядок подання інформаційного повідомлення про пошкожене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації, затверджений Постановою кабінету Міністрів України від 26 березня 2022 р. № 380 [16].

3. Порядок ведення Державного реєстру майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, затверджений Постановою кабінету Міністрів України від 13 червня 2023 р. № 624 [17].

4. Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації, затверджений Постановою кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 326 [18].

5. Порядок виконання невідкладних робіт щодо ліквідації наслідків збройної агресії Російської Федерації, пов'язаних із пошкодженням будівель та споруд, затверджений Постановою кабінету Міністрів України від 19 квітня 2022 р. № 473 [19].

6. Резолюція СМ/Res(2023)3 «Про встановлення Розширеної часткової угоди про Реєстр збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України» [20].

7. Закон України «Про приєднання України до Розширеної часткової угоди про Реєстр збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України» від 8 листопада 2023 р. № 3432-IX [11].

Основою фіксації фактів пошкоджень або руйнування будівель та споруд, зумовлених збройною агресією РФ, є відповідний Державний реєстр. Згідно із Законом України [15] Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України (далі – Реєстр) – це єдина державна інформаційно-комунікаційна система, призначена для збирання, накопичення, обліку, обробки, зберігання та захисту інформації (документів) про:

- «рухоме та нерухоме майно пошкоджене та знищене внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України,

- осіб, майно яких пошкоджено або знищено,

- матеріальну шкоду (у тому числі збитки), завдану внаслідок пошкодження та знищення такого майна,

- компенсацію за пошкодження та знищення такого майна, фінансування відновлення пошкодженого та знищеного майна» [15].

Реєстр пошкодженого та знищеного майна є геоінформаційною системою. Картографічною основою Реєстру є картографічна основа Державного земельного кадастру, відомості містобудівного кадастру та кадастрів інших природних ресурсів, інші карти (плани), що складаються у формі та масштабі відповідно до норм і правил, технічних регламентів. Для збирання інформації про пошкоджене або знищене майно можуть використовуватися інформаційні продукти дистанційного зондування Землі, у тому числі космічної зйомки.

Процедуру та вимоги щодо ведення та функціонування Реєстру визначає Порядок [17], відповідно до якого

метою створення Реєстру є «формування єдиної національної геоінформаційної системи збирання, накопичення, обліку, зберігання та захисту даних про майно, яке пошкоджене та знищене внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та забезпечення фізичних та юридичних осіб, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій достовірною інформацією для національного та міжнародного захисту прав осіб, чия власність пошкоджена або знищена» [17].

Держателем Реєстру є Мінінфраструктури. Адміністратором є ДП «Дія», що належить до сфери управління Мінцифри, яке: здійснює адміністрування Реєстру; забезпечує доступ до Реєстру суб'єктів, право доступу яких визначено законодавством; здійснює інші повноваження, передбачені ч. 7 ст. 14 Закону [15] та Законом України «Про публічні електронні реєстри» [21]. Інформація вноситься до Реєстру під час воєнного стану та протягом одного року з дня його припинення або скасування. Об'єкти Реєстру зазначено на рис. 2.

Функціонально наповнення Реєстру покладено на комісії при обласних військових адміністраціях, які відповідають за фіксування завданої шкоди регіонально. Відповідно до Порядку [19] з метою забезпечення проведення комісійного обстеження пошкоджених об'єктів уповноваженим органом утворюється комісія, до складу якої залучаються фахівці/фахівець, який здобув вищу освіту у галузі знань «Будівництво та архітектура», уповноважені представники власника або управителя (балансоутримувача) об'єкта (за можливості). За результатами комісійного обстеження складається «Акт обстеження об'єкта, пошкодженого внаслідок військових дій, спричинених збройною агресією Російської Федерації». До акта комісійного обстеження обов'язково додаються результати

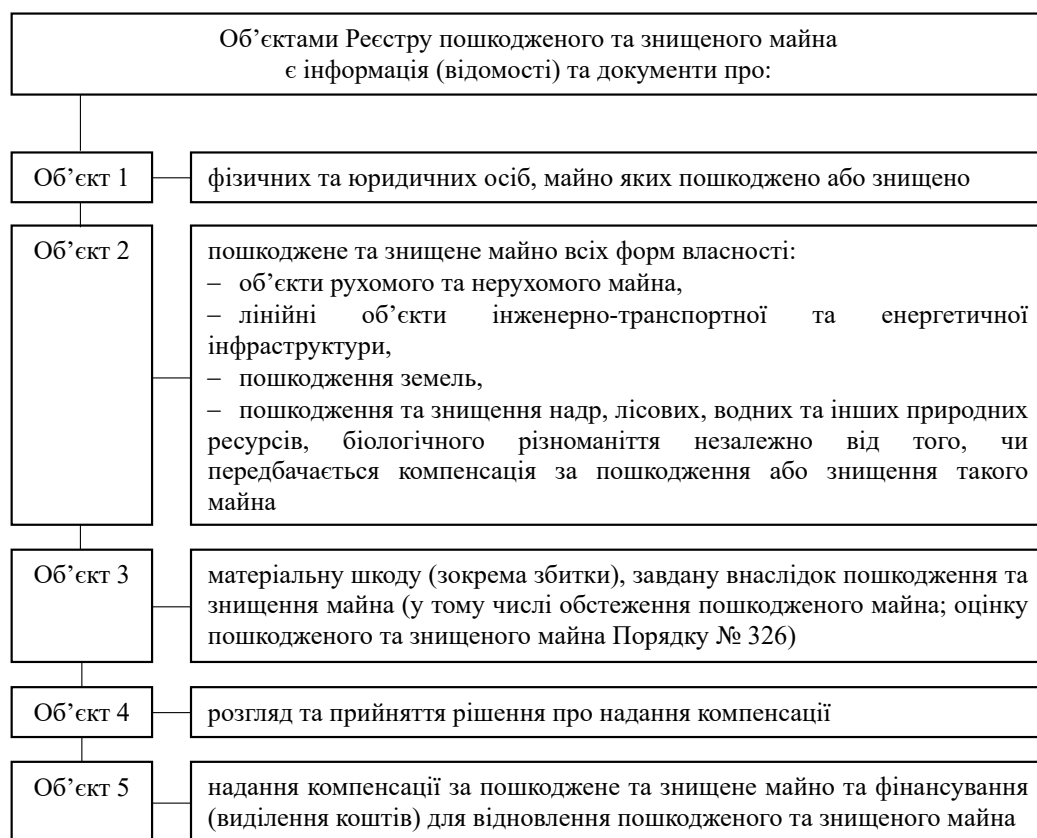

Рис. 2. Об'єкти Реєстру пошкодженого та знищеного майна*

* Сформовано авторами на підставі [17].

фотофіксації об'єкта, що свідчать про характер та обсяг руйнувань.

Комісія формує акт комісійного обстеження в електронній формі за допомогою засобів Єдиного державного вебпорталу електронних послуг (Портал «Дія»). Акти комісійного обстеження передаються держателю Державного реєстру – Мінінфраструктури.

Отже, система фіксації та реєстрації шкоди запрацювала також і на національному рівні. Наразі через портал і застосунок «Дія» громадяни подали понад 240 тис. повідомлень про майно, пошкоджене чи зруйноване внаслідок військової агресії. Проте ця цифра не є остаточною, оскільки про пошкодження інформують також через місцеву владу та нотаріусів. Уся ця інформація буде інтегрована у новостворений Реєстр [22].

Необхідним кроком для подальшого формування політики відбудови та компенсації є оцінка завданих збитків. Вона є однією з ключових складових системи Реєстру та має визначальну роль при формуванні політики компенсації загалом. Наразі в Україні передбачено та застосовується дві методології оцінки збитків:

1) Швидка (узагальнена) оцінка – методологія на керівних принципах Світового банку (методики розроблено визнаними у світі організаціями).

2) Пооб'єктна оцінка – методологія Фонду державного майна України (ФДМУ) та Міністерства економіки України (Мінекономіки) на основі Порядку [18] (методики розроблено Міністерствами та відомствами України). Це оцінка, яка включає:

- експертну оцінку;
- стандартизовану оцінку;
- аналітичну оцінку (рис. 3).

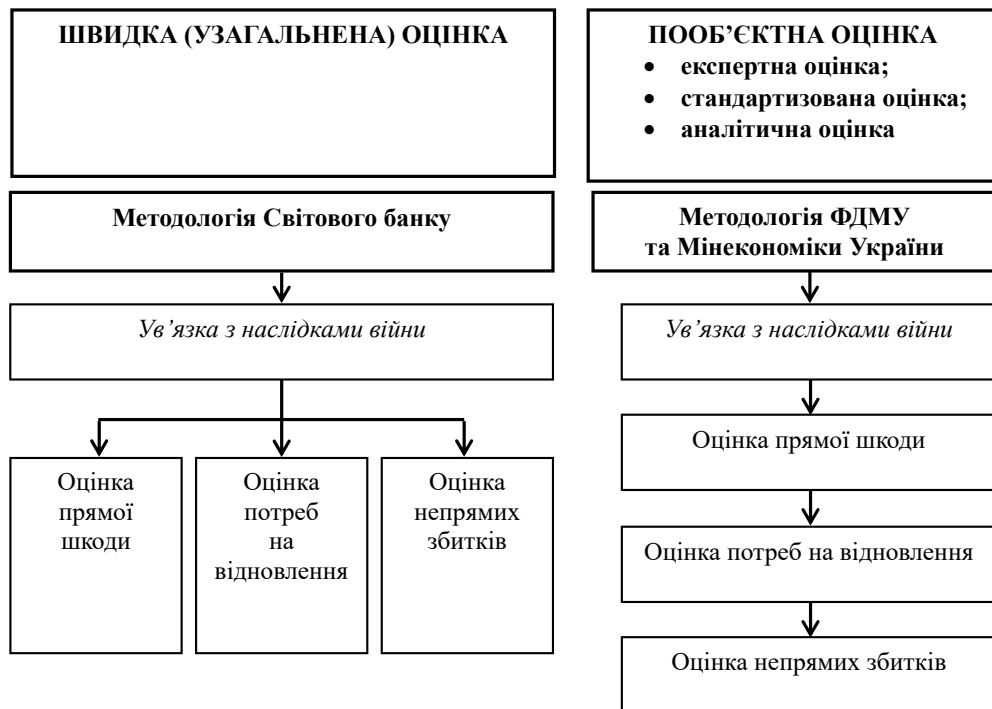

Рис. 3. Основні методологічні підходи до оцінки завданої шкоди*

*Сформовано авторами.

У наступній таблиці подано результати проведеного SWOT-аналізу швидкої (узагальної) та пооб'єктної методології оцінки (табл 3).

Швидка (узагальнена) оцінка – оцінка, що періодично проводиться Світовим банком – RDNA (Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment) [25]. Вона здійснюється за методологією оцінки шкоди та збитків DaLA (Damage, loss and needs assessment).

DaLA розроблена Економічною комісією ООН для Латинської Америки та Карибського басейну у 1972 р. У подальшому вона була вдосконалена, щоб отримати найточнішу оцінку шкоди та збитків унаслідок катастроф. Це гнучкий інструмент, який можна адаптувати до конкретних типів катастроф і вимог державної власності. Методологія DaLA базує свої оцінки на загальній економіці постраждалої країни та використовує національні рахунки і статистику як вихідні дані для оцінки збитків і втрат.

DaLA включає таке:

пошкодження як відновна вартість повністю або частково знищених фізичних активів;

втрати в потоках економіки, які виникають через тимчасову відсутність пошкоджених активів;

отриманий вплив на макроекономічні показники після стихійного лиха, з особливим акцентом на економічне зростання, ВВП, платіжний баланс і фінскальну ситуацію уряду [26].

На сьогодні проведено три швидкі оцінки RDNA. Станом на кінець 2023 р. оцінка прямої шкоди становить 152,5 млрд дол. США, непрямих збитків (упущеної вигоди) – 499,3 млрд дол. США, потреби на відновлення розраховано у сумі 486,2 млрд дол. США.

Розмір завданої прямої шкоди виробничим секторам був оцінений в 26,6 млрд дол. США (+ 33% за 10 місяців), з них 10,3 млрд дол. США в аграрному секторі (+ 18% за 10 місяців). Непрямі збитки оцінено в 249,4 млрд дол. США (+ 100% за 10 місяців) у виробничих

секторах, 69,8 млрд дол. США (+ 122 % за 10 місяців) – в аграрному (табл. 4).

Отже, RDNA проводиться в цілому за галузями економіки та на підставі узагальнених статистичних, фінансових даних, а не щодо конкретного суб'єкта господарювання. Узагальнюючий глобальний характер розрахунків дозволяє оперативні оцінювати збитки для формування політико-правових рішень про обсяги втрат, а відтак, і обсяги репарацій та потреби в інвестиціях на відновлення економіки. Разом з тим така оцінка не може бути базою для виплат компенсацій конкретним постраждалим суб'єктам. Але вона може бути базою для роботи різних міжнародних комісій, фондів, яким надається право акумулювати репарації з різних

джерел, активів агресора та проводити компенсації постраждалим напряму чи через їх уряди.

Друга виділена нами методологія – це пооб'єктна оцінка збитків, закладена в законодавстві України, – Порядок [19]. Вона здійснюється шляхом проведення:

1) незалежної (експертної) оцінки збитків (сертифікованими оцінювачами) або відповідної судової експертизи (атестованим судовим експертом);

2) стандартизованої оцінки збитків (органами державної і місцевої влади, яким надано такі повноваження відповідно до законодавства);

3) аналітичної оцінки збитків (органами державної і місцевої влади самостійно або із залученням фахівців підприємств, установ будь-якої форми

Таблиця 3

Результати проведеного SWOT-аналізу швидкої (узагальненої) та пооб'єктної методології оцінки*

Методологічні підходи	Об'єкт оцінки	Джерела розрахунку	SWOT-аналіз	
			Сильні сторони	Слабкі сторони
Швидка (узагальнена) оцінка	Галузь Територія	Статистика і національні рахунки	Швидка / невитратна <u>основа</u> для рішень про вилученню активів рф та їх спрямування України	<u>Неможливість</u> використання для цільових <u>компенсацій</u> конкретним постраждалим
Пооб'єктна оцінка: стандартизована, експертна, аналітична	Суб'єкт господарювання: окремий природний компонент	Дані конкретного суб'єкта	Інформаційна <u>основа</u> політики цільових <u>компенсацій</u>	Витратна, розтягнута в часі основа вилучення коштів рф та їх спрямування України

*Проведено авторами.

Таблиця 4

Узагальнена оцінка Світового банку завданої Україні шкоди, збитків та обсяг потреб на відновлення в розрізі секторів станом на 24.02.2023 р. і на 31.12.2023 р. (млрд дол. США)*

Сектор	Завдані				Потреба відновлення	
	Шкода		Збитки		Станом на 24.02.2023	Станом на 31.12.2023
	Станом на 24.02.2023	Станом на 31.12.2023	Станом на 24.02.2023	Станом на 31.12.2023		
Виробничі сектори	20,0	26,6	124,4	249,4	68,6	136,60
в т. ч. аграрний	8,7	10,3	31,5	69,8	29,7	56,1
Всього	134,7	152,5	289,1	499,3	410,6	486,2

* Сформовано авторами на підставі [25].

власності; самостійно підприємствами, установами, організаціями).

Незалежна (експертна) оцінка збитків проводиться:

1. Суб'єктами оціночної діяльності (реєстр ФДМУ) на підставі Закону [23], Міжнародних стандартів оцінки та методик розроблених і затверджених Мінекономіки та ФДМУ.

2. Судовими експертами (реєстр Міністерства юстиції України) на підставі Закону [24] та методик, які внесені до Реєстру методик проведення судових експертиз.

Стандартизована та аналітична оцінка збитків проводиться органами державної та місцевої влади з використанням стандартизованого набору даних, методології за затвердженими ними Методиками. Аналітична оцінка збитків проводиться органами державної та місцевої влади (із залученням фахівців підприємств, установ), а також може проводитись самостійно підприємствами, установами, організаціями з урахуванням вимог стандартизованої методології [18].

Як показують результати проведених апробацій, як і швидка оцінка Світового банку, *стандартизована* пооб'єктна оцінка втрат, що проводиться міністерствами та відомствами України за Порядком [18], не може слугувати базою для компенсаційних виплат. Ця оцінка проводиться за загальностатистичними та макроекономічними показниками та слугує основою прийняття політичних рішень.

Для визначення втрат конкретних фізичних чи юридичних осіб та їх внесення до Реєстрів збитків необхідно проводити *експертну* та *аналітичну* пооб'єктну оцінку завданої шкоди та понесених ними непрямих збитків. Масштабність потреб у такій оцінці та обмежені кадрові можливості незалежної професійної оцінки потребують застосування в компенсаційній політиці також оцінки силами фахівців самих постраждалих підприємств й організацій. Так, в Україні незалежну оцінку можуть проводити лише 2 512 суб'єктів оціночної та 136

суб'єктів судово-експертної діяльності тоді, коли йдеться про сотні тисяч потреб пооб'єктної оцінки. Зрозуміло, що пооб'єктну оцінку не можна проводити десятиліттями як з причин втрати обґрунтувань за наслідками війни, так і через нескінченність в очікуванні компенсації. Так, набагато менші за руйнуваннями пооб'єктні втрати Кувейту оцінювалися протягом 3-5 років після восьмимісячної війни, а розгляд та виплата компенсацій затягнулися майже на 25 років.

Нами спільно з професійною громадськістю ініційовано зміни до Порядку [18] в частині розширення методологічних підходів та суб'єктів оціночної діяльності з визначення економічних втрат підприємств за наслідками війни. Разом з експертною та стандартизованою пооб'єктною оцінкою стало можливим проведення і аналітичної оцінки силами фахівців постраждалих підприємств/організацій. УННЦ «Інститут аграрної економіки» за підтримки Національного фонду досліджень України спільно з ТДВ «Інститут обліку і фінансів» НААН та громадськими професійними об'єднаннями аудиторів, бухгалтерів та оцінювачів розроблені та вдосконалюються аналітично-бухгалтерська та аналітично-комбінована методології оцінки втрат від війни. У табл. 5 узагальнено результати проведеного SWOT-аналізу «аналітичного» («бухгалтерського») та «експертного» підходів до оцінки втрат підприємств за наслідками війни в Україні.

Уже розроблені та проходять апробацію на підприємствах аграрного Союзу та громадського об'єднання «Укрвинпром» Методичні рекомендації з фіксування прямої шкоди, завданої сільськогосподарським підприємствам внаслідок збройної агресії російської федерації та Рекомендації з фіксації та визначення непрямих збитків агропідприємств від війни. Рекомендації базуються на застосуванні саме аналітичної оцінки. Така пооб'єктна аналітична оцінка може застосовувати

Таблиця 5

Результати SWOT-аналізу «аналітичного» («бухгалтерського») та «експертного» підходів до оцінки втрат підприємств за наслідками війни в Україні

РІВЕНЬ П Підходи та потенціал виконавців	Основна сутність оцінки	SWOT-аналіз	
		Сильні сторони	Слабкі сторони
«Аналітичний» («Бухгалтерський») ≈ 500 тис. фахівців обліково- економічних служб підприємств	Справедлива вартість (історична вартість)	масове застосування стислі терміни оцінки мінімальні витрати	потреба навчання кадрів несприйняття чиновниками та експертами грантових проєктів
«Експертний» 4,2 тис. оцінювачів 0,3 тис. судових експертів	Вартість відновлення	професійна готовність виконавців сприйняття оцінки в судових та міжнародних інстанціях	складність та висока вартість обмежені можливості за часом і масовістю оплати за рахунок постраждалих

методологію на основі даних бухгалтерського обліку підприємств та на комбінованій основі (бухгалтерсько-експертній). У цих рекомендаціях запропоновано методологію, що базується як на міжнародних стандартах оцінки, так і на міжнародних стандартах бухгалтерського обліку, статистичної та фінансової звітності.

Застосування рекомендацій дозволяє самим підприємствам оцінювати як їх прямі, так і непрямі втрати від війни. На рис. 4 наведено результативність (новизну) запропонованої методології,

що містить алгоритм обліку і звітності непрямих збитків з подальшим узагальненням у статистиці.

Очевидно, що непрямі збитки отримали всі підприємницькі структури галузі, яких на 01.06.2024 р. зареєстровано у Державному аграрному реєстрі України близько 160 тис. Разом з тим оціночна політика вітчизняної влади не передбачає визначення непрямих збитків (упущеної вигоди), якщо підприємство не зазнало прямої шкоди. Такий підхід суперечить міжнародній практиці та пояснюється браком незалежних оцінювачів.

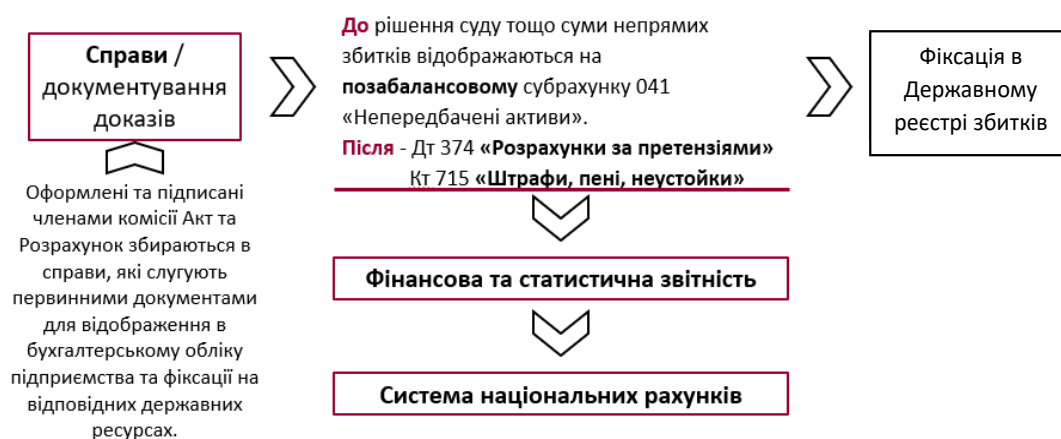

Рис. 4. Результативність запропонованої методології: алгоритм обліку і звітності непрямих збитків з подальшим узагальненням у статистиці*

*Сформовано авторами.

Натомість наші пропозиції щодо (1) розширення методичних підходів з оцінки втрат підприємств України від війни аналітично-бухгалтерською та аналітично-комбінованою оцінкою (2) щодо залучення фахівців самих підприємств та незалежних аудиторів до оцінки втрат за цими методиками вирішують вищезазначені проблеми.

Висновки. Отже, вивчення досвіду інших країн свідчить про те, що практика стягнення репарацій з країни агресора існує і вже є рішення на репарації, арешт активів рф ООН, G7, ЄС, США, Великої Британії та інших країн. Відшкодування постраждалим має бути забезпечене функціонуванням системи з об'єктивною оцінкою збитків, їх ідентифікацією, обліком, поданням позовів тощо.

Запропоновані механізми, методи й інструменти сприятимуть досягненню

головних цілей в компенсаційній політиці України та наших союзників, а саме: проведенню у розумні терміни масової оцінки (усіма, а не поодинокими підприємствами); унеможливлення корупції та несправедливості при виплаті компенсації (усім, а не лише тим, хто зміг провести незалежну оцінку); оперативному формуванню не лише Реєстру збитків, а й інформації для прийняття рішень на всіх рівнях управління.

Виплата репарацій, особливо бізнесу, займе десятиліття, але буде неможливою без оперативної та масової пооб'єктної оцінки збитків, що потребуватиме постійного оновлення і перегляду підходів, методів оцінки збитків, реагування на зміни в економічному середовищі, що, безумовно, є важливим завданням економічної науки у воєнний та повоєнний час.

Список використаної літератури

1. Моффетт, Л. Варіанти відшкодування збитків, завданих під час війни в Україні. URL: <https://reparations.qub.ac.uk/assets/uploads>
2. Norton, T. Damages For Injury To Real Property: The Lesser Of Rule. Norton & Associates. 2020. Retrieved from: <http://surl.li/rynsr>
3. Скопенко, Н.С., Євсєєва-Северина, І.В., Кириченко, О.М., Ніколаєнко, С.М. Оцінка втрат українського бізнесу внаслідок війни та ключові напрямки відновлення вітчизняної економіки у післявоєнний час. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 4. С. 11-18. URL: <http://surl.li/tsncm>
4. Верстяк, А. Форми і методи оцінювання екологічних збитків від війни. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2023, № 17, 160-166. URL: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.17.22>
5. Огородник, В.О. Оцінка вартості нерухомого майна в умовах війни. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2024. Випуск 1 (63). С. 215-220. URL: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2024.1\(63\).215-220](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2024.1(63).215-220)
6. Шпильова, Ю., Бендасюк, О., Лагодієнко, В. Зарубіжні практики оцінювання збитків для повоєнного відновлення довкілля. *Innovation and Sustainability*, 2023, (1), 140-149. URL: <https://doi.org/10.31649/ins.2023.1.140.149>
7. Конфіскація російських активів на користь України: у яких країнах є прогрес. URL: <http://surl.li/tqwhp>
8. Міжнародна конференція з питань відновлення України. URL: <http://surl.li/qtqqs>
9. Лідери ЄС підтримали план використання російських активів на користь України. URL: <http://surl.li/tqwkx>
10. Institute for Economics & Peace. Economic Value of Peace 2021: Measuring the global economic impact of violence and conflict. Sydney. 2021. 65. URL: <http://surl.li/rxqhk>
11. Про приєднання України до Розширеної часткової угоди про Реєстр збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України: Закон України від 08.11.2023 № 3432-IX. URL: <http://surl.li/tqwnx>

12. Реєстр збитків для України. URL: <https://rd4u.coe.int/uk/home>
13. Українське громадянське суспільство приєдналося до конференції «Відновлення справедливості для України» в Гаазі. URL: <http://surl.li/tqwsp>
14. Конгрес США підтримав законопроект про передачу Україні заморожених російських активів. URL: <http://surl.li/myuxv>
15. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України: Закон України від 23.02.2023 № 2923-IX. URL: <http://surl.li/gcql>
16. Про збір, обробку та облік інформації про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України: Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 26.03.2022 № 380. URL: <http://surl.li/havgh>
17. Деякі питання забезпечення функціонування Державного реєстру майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України: Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 13.06.2023 № 624. URL: <http://surl.li/tqxin>
18. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації: Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 20.03.2022 № 326. URL: <http://surl.li/duhsm>
19. Про затвердження Порядку виконання невідкладних робіт щодо ліквідації наслідків збройної агресії Російської Федерації, пов'язаних із пошкодженням будівель та споруд: Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 19.04.2022 № 473. URL: <http://surl.li/hawjy>
20. Резолюція СМ/Res(2023)3. Про встановлення Розширеної часткової угоди про Реєстр збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України: Комітет Міністрів Ради Європи; Резолюція, Міжнародний документ, Статут від 12.05.2023 № СМ/Res(2023)3. URL: <http://surl.li/tqxcu>
21. Про публічні електронні реєстри. Закон України від 18.11.2021 № 1907-IX. URL: <http://surl.li/tqxoo>
22. Про роботу в Реєстрі пошкодженого та знищеного майна. URL: <http://surl.li/tsdgb>
23. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12.07.2001 № 2658-III. URL: <http://surl.li/hofx>
24. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII. URL: <http://surl.li/awfxt>
25. Ukraine – Third Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3): February 2022 – December 2023 (English). Washington, D.C. : World Bank Group. URL: <http://surl.li/qnfgg>
26. Damage, loss and needs assessment – tools and methodology: Global Facility for Disaster Reduction and Recovery (GFDRR). URL: <https://www.gfdrr.org/en/damage-loss-and-needs-assessment-tools-and-methodology>.

References

1. Moffett, L. (2022). *Varianty vidshkoduvannja zbytkiv, zavdanykh pid chas vijny v Ukraini* [Options for compensation for damages caused during the war in Ukraine]. URL: <http://surl.li/rvfwj> (Accessed 25 April 2024) (in Ukrainian).
2. Norton, T. *Damages For Injury To Real Property: The Lesser Of Rule*. Norton & Associates. (2020). URL: <http://surl.li/rynsr> (Accessed 5 April 2024).
3. Skopenko, N.S., Jevsjejeva-Severyna, I.V., Kyrychenko, O.M., Nikolajenko, S. M. (2023). *Ocinka vtrat ukrajinskogho biznesu vnaslidok vijny ta kljuchovi naprjamky*

vidnovlennja vitchyznjanoloji ekonomiky u pisljavojennyj chas [Assessment of losses of Ukrainian business as a result of the war and key directions of recovery of the domestic economy in the post-war period]. Investyciji: praktyka ta dosvid, no 4. pp. 11-18. URL: <http://surl.li/tsncm> (Accessed 8 April 2024) (in Ukrainian).

4. Verstjak, A. (2023). *Formy i metody ocinjuvannja ekologichnykh zbytkiv vid vijny* [Forms and methods of assessing environmental damage from war]. Tavrijskij naukovyj visnyk. Serija: Ekonomika, no 17, pp. 160-166. URL: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.17.22> (Accessed 21 April 2024) (in Ukrainian).

5. Oghorodnyk, V.O. (2024). *Ocinka vartosti nerukhomogho majna v umovakh vijny* [Estimation of the value of real estate in war conditions]. Naukovyj visnyk Uzhgorodskogo universytetu. Serija «Ekonomika». vol. 1 (63). pp. 215-220. URL: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2024.1\(63\).215-220](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2024.1(63).215-220) (Accessed 11 April 2024) (in Ukrainian).

6. Shpyljova, Ju., Bendasjuk, O., Laghodiienko, V. (2023). *Zarubizhni praktyky ocinjuvannja zbytkiv dlja povojennogho vidnovlennja dovkillja* [Foreign practices of damage assessment for post-war environmental restoration]. Innovation and Sustainability, no (1), pp. 140-149. URL: <https://doi.org/10.31649/ins.2023.1.140.149> (Accessed 5 April 2024) (in Ukrainian).

7. Konfiskacija rosijskijkh aktyviv na korystj Ukrajinu: u jakykh krajinakh je prohres [Confiscation of Russian assets in favor of Ukraine: in which countries there is progress]. (2023). URL: <http://surl.li/tqwhp> (Accessed 22 March 2024) (in Ukrainian).

8. Mizhnarodna konferencija z pytanj vidnovlennja Ukrajinu [International Conference on Reconstruction of Ukraine]. (2022). URL: <http://surl.li/qtqqs> (Accessed 27 April 2024) (in Ukrainian).

9. Lidery JeS pidtrymaly plan vykorystannja rosijskijkh aktyviv na korystj Ukrajinu [EU leaders supported the plan to use Russian assets for the benefit of Ukraine]. (2023). URL: <http://surl.li/tqwxx> (Accessed 23 March 2024) (in Ukrainian).

10. Institute for Economics & Peace. Economic Value of Peace 2021: Measuring the global economic impact of violence and conflict (2021). Sydney. URL: <http://surl.li/rxqhk> (Accessed 13 April 2024).

11. The Verkhovna Rada of Ukraine (2023), The Law of Ukraine “On the accession of Ukraine to the Extended Partial Agreement on the Register of Damages Caused by the Aggression of the Russian Federation against Ukraine” no 3432, available at: <http://surl.li/tqwnx> (Accessed 28 April 2024).

12. Rejestr zbytkiv dlja Ukrajinu [Register of losses for Ukraine]. URL: <https://rd4u.coe.int/uk/home> (Accessed 19 April 2024) (in Ukrainian).

13. Ukrajinsjke ghromadjansjke suspiljstvo pryjednalosja do konferenciji «Vidnovlennja spravedyvosti dlja Ukrajinu» v Ghaazi [Ukrainian civil society joined the conference “Restoring Justice for Ukraine” in The Hague]. URL: <http://surl.li/tqwsp> (Accessed 24 March 2024) (in Ukrainian).

14. Konghres SSHa pidtrymav zakonoproekt pro peredachu Ukrajinu zamorozhenykh rosijskijkh aktyviv [The USA Congress supported the bill on the transfer of frozen Russian assets to Ukraine]. (2023). URL: <http://surl.li/myuxv> (Accessed 17 March 2024) (in Ukrainian).

15. The Verkhovna Rada of Ukraine (2023), The Law of Ukraine “On compensation for damage and destruction of certain categories of immovable property as a result of hostilities, acts of terrorism, sabotage caused by armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, and the State Register of property damaged and destroyed as a result of hostilities, acts of terrorism, sabotage caused by armed aggression of the Russian Federation against Ukraine” no 2923, available at: URL: <http://surl.li/gcqml> (Accessed 29 April 2024).

16. Cabinet of Ministers of Ukraine (2022), Decree “On the collection, processing and accounting of information on damaged and destroyed immovable property as a result of hostilities, acts of terrorism, sabotage caused by the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine” no 380, available at: URL: <http://surl.li/havgh> (Accessed 29 April 2024).

17. Cabinet of Ministers of Ukraine (2023), Decree “Some issues of ensuring the functioning of the State Register of property damaged and destroyed as a result of hostilities, terrorist acts, sabotage caused by the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine”, available at: URL: <http://surl.li/tqxin> (Accessed 13 April 2024).

18. Cabinet of Ministers of Ukraine (2022), Decree “On the approval of the Procedure for determining damage and losses caused to Ukraine as a result of the armed aggression of the Russian Federation” no 326, available at: URL: <http://surl.li/duhsm> (Accessed 28 April 2024).

19. Cabinet of Ministers of Ukraine (2022), Decree “On the approval of the Procedure for the execution of urgent works regarding the liquidation of the consequences of the armed aggression of the Russian Federation, related to the damage to buildings and structures” no 473, available at: URL: <http://surl.li/hawjy> (Accessed 28 April 2024).

20. Committee of Ministers of the Council of Europe (2023), Resolution “On establishing the Expanded Partial Agreement on the Register of Damages Caused by the Aggression of the Russian Federation against Ukraine” no CM/Res(2023)3, available at: URL: <http://surl.li/tqxcu> (Accessed 6 April 2024) (Accessed 13 April 2024).

21. The Verkhovna Rada of Ukraine (2021), The Law of Ukraine “About public electronic registers” no 1907, available at: URL: <http://surl.li/tqxoo> (Accessed 29 April 2024).

22. Pro robotu v Rejestri poskodzhenogho ta znyshhenogho majna [About work in the Register of damaged and destroyed property]. URL: <http://surl.li/tsdgb> (Accessed 12 April 2024) (in Ukrainian).

23. The Verkhovna Rada of Ukraine (2001), The Law of Ukraine “About the valuation of property, property rights and professional valuation activity in Ukraine” no 2658, available at: URL: <http://surl.li/hofx> (Accessed 28 April 2024).

24. The Verkhovna Rada of Ukraine (1994), The Law of Ukraine “About forensic examination” no 4038, available at: URL: <http://surl.li/awfxt> (Accessed 27 April 2024).

25. Ukraine – Third Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3): February 2022 – December 2023 (English). Washington, D.C.: World Bank Group. URL: <http://surl.li/qnfgg> (Accessed 21 April 2024).

26. Damage, loss and needs assessment – tools and methodology: Global Facility for Disaster Reduction and Recovery (GFDRR). URL: <https://www.gfdr.org/en/damage-loss-and-needs-assessment-tools-and-methodology>

POLICY FOR THE ASSESSMENT AND COMPENSATION OF DAMAGES FROM THE RUSSIAN FEDERATION’S AGGRESSION AGAINST UKRAINE

Valerii Zhuk, National Scientific Centre “Institute of Agrarian Economics”, Kyiv (Ukraine).

E-mail: zhuk@faaf.org.ua

Yuliia Bezdushna, National Scientific Centre “Institute of Agrarian Economics”, Kyiv (Ukraine).

E-mail: Bezdushna@vipo.biz.ua

Nataliia Zhuk, National Scientific Centre “Institute of Agrarian Economics”, Kyiv (Ukraine).

E-mail: zhuklaii11@gmail.com

Olena Hryshchenko, National Scientific Centre “Institute of Agrarian Economics”, Kyiv (Ukraine).

E-mail: sector_iae@ukr.net

<https://doi.org/10.32342/3041-2137-2025-2-63-7>

Keywords: *assessment, direct damage, indirect damage, assessment methodology, compensation mechanism, damage register, fixation of damage, compensation, legal framework*

JEL classification: *M41, M42, Q14, Q15*

The military aggression of the Russian Federation against Ukraine has led to significant destruction and economic losses, which must be compensated. The creation of transparent and fair compensation mechanisms is critically important for the restoration of economic stability and the development of

Ukraine. A clear and well-developed policy for assessing and indemnifying damages is essential for the effective operation of the compensation mechanism.

The article analyzes the main initiatives of the international community and Ukraine regarding the system for recording, assessing, and indemnifying damages. In particular, the position of the United Nations is examined. The measures taken by the world's leading countries are highlighted, and the steps undertaken by the European Union to establish an international compensation mechanism are described. The legal grounds for the use of the aggressor country's assets in the United States, Canada, Belgium, and other countries are also analyzed.

The domestic legal framework for the compensation of damages is highlighted. Legislation related to the assessment of war damages is analyzed. The goals, tasks, sectoral objects, and specific features of the functioning of international and national registers for recording damage are disclosed. The current status of these registers is also determined.

The domestic legal framework for the compensation of damages is highlighted. Legislation related to the assessment of war damages is analyzed. The goals, tasks, sectoral objects, and specific features of the functioning of international and national registers for recording damage are disclosed. The current status of these registers is also determined.

A mechanism for estimating indirect losses is proposed, based on applied analytical assessments derived from enterprise accounting data and a combined approach that includes both accounting and expert evaluations. The proposed methodology relies on international standards for assessment, accounting, statistical, and financial reporting. This mechanism will enable businesses to assess both their direct and indirect losses resulting from the war. It includes an algorithm for recording and reporting indirect losses, with subsequent integration into national statistics and the system of national accounts.

Proposals for expanding the methodological approaches to assessing the losses of Ukrainian enterprises from the war through analytical-accounting and analytical-combined assessments are presented. These approaches contribute to achieving the main goals of Ukraine's compensation policy, namely: the timely mass assessment of losses by all enterprises, the minimization of corruption and injustice in the payment of compensation, and the prompt creation of the Register of losses, as well as the provision of information for making compensation decisions at all levels of management.

To achieve these goals, the methods of analysis, synthesis, analogy, comparison, and both graphical and tabular methods of scientific research were employed.

Дата надходження до редакції / Submitted: 26.07.2024

Дата прийняття до публікації / Accepted: 04.03.2025

Дата публікації / Published: 04.07.2025